

Donald DAVIDSON

RACIONALNE ŽIVOTINJE¹

Kako dijete u prvom tjednu života, tako ni puž nisu racionalna stvorenja. Ako dijete proživi dovoljno dugo, vjerojatno će postati racionalno biće, što nije slučaj i s pužem. Ako želimo, o djetetu od početka možemo govoriti kao o racionalnom stvorenju jer će vjerojatno, ako preživi, postati racionalno, ili zato što pripada vrsti s tom sposobnošću. Na koji god način to postavili, u pogledu racionalnosti ostaje razlika između djeteta i puža s jedne strane, i normalne odrasle osobe, s druge strane.

Razlika se sastoji od posjedovanja propozicionalnih stavova, kao što su: uvjerenje, želja, intencija i stid. To nas potiče na pitanje o tome kako ocijeniti kada stvorenje posjeduje propozicionalne stavove; složiti ćemo se da ih puževi ne posjeduju. Ali što je s psima ili s čimpanzama? Pitanje nije u potpunosti empirijsko jer postoji filozofsko pitanje dokaza relevantnog za odlučivanje o tome kada stvorenje posjeduje propozicionalne stavove.

Neke životinje misle i rasuđuju; razmišljaju, provjeravaju, odbacuju i prihvaćaju pretpostavke; djeluju iz određenih razloga, ponekad nakon pažljiva razmišljanja, zamišljajući posljedice i važuci mogućnosti; žele, nadaju se i mrze, ponekad iz valjanih razloga. U proračunima također i griješe, djeluju protivno vlastitom sudu, ili prihvaćaju skupove uvjerenja na osnovi nedostatnih dokaza. Svako je od tih postignuća, aktivnosti, radnji ili pogreški dovoljno da upozori na to da je riječ o racionalnoj životinji, jer biti racionalna životinja znači posjedovati propozicionalne stavove, bez obzira na to koliko ti stavovi mogu biti nejasni, proturječni, apsurdni, neopravdani ili pogrešni. Ovo predlažem kao odgovor na postavljeno pitanje.

A pitanje je: Koje su životinje racionalne? Naravno, nije mi namjera navesti imena, čak niti imena vrsta ili drugih grupa. Nije mi namjera utvrditi jesu li delfini, majmuni, ljudski embriji ili političari racionalni, ili čak da li je ono što onemogućuje racionalnost kompjutorâ pitanje njihove geneze. Ja se pitam što je to što životinju (ili bilo što drugo, ako želite) čini racionalnom?

Propozicionalni stavovi nude neobičan kriterij racionalnosti jer se pojavljuju samo kao supripadan skup. Očito je široka struktura

1 Donald DAVIDSON, *Subjective, Intersubjective, Objective*, Clarendon Press, Oxford, 1982., 95-105. Essays No. 7, *Rational Animals*.

uvjerenja, želja i intencija dovoljna za racionalnost; no i dalje može izgledati preoštro učiniti to i nužnim uvjetom racionalnosti. Ali, zapravo, striktnost leži u prirodi propozicionalnih stavova, jer posjedovati jedan propozicionalni stav, znači posjedovati široku mrežu stavova. Jedno uvjerenje zahtijeva niz drugih uvjerenja, a uvjerenja zahtijevaju druge osnovne stavove, kao što su intencije, želje te, ako sam u pravu, dar govora. Tim se ne odbacuje mogućnost postojanja graničnih slučajeva. No ipak, intrističko-holistički karakter propozicionalnih stavova čini dramatičnom razliku između posjedovanja barem jednog i ne posjedovanja niti jednog stava.

Definiranje tako oštre razlike, i to ovisne o jeziku, povlači za sobom optužbu za antropocentrizam. Premda je prigovor opravdan, uputiti ga meni, bilo bi neopravdano. Ja samo opisujem karakteristiku određenih koncepata. Naposljetku, ne iznenađuje što naša ljudska komunikacija obiluje pojmovima za razlikovanje muškaraca i žena od drugih stvorenja, kao što ne iznenađuje ni to da Eskimi posjeduju rječnik prikladan za imenovanje različitih vrsta snijega (o čemu se sad govori kao o mitu). U dosluhu smo s našim jezikom, što i njega i nas same čini posebnima.

Obećao sam da neću raspravljati o pitanju jesu li određene vrste racionalne, ali bit će nemoguće izbjeći tematiku o pothvatima i sposobnostima životinja jer se često rasprava o prirodi misli tradicijski svodila na raspravu o mentalnim sposobnostima neljudskih životinja. Smatram kako je takav pristup tek slikovit (i ponekad emocionalno vođen) način razmišljanja o prirodi misli.²

Norman Malcolm iznosi sljedeću priču kojom nastoji pokazati da psi misle:

Pretpostavimo kako naš pas proganja susjedovu mačku. Mačka trči prema hrastu najbrže što može, ali iznenadno, u posljednjem trenutku, naglo skreće i nestaje kod obližnjeg javora. Pas ne uočava taj manevar te se, dospjevši do hrasta, propinje na stražnje noge, šapom grebe deblo kao da se pokušava popeti na njega te uzrujano laje na grane stabla. S prozora, promatrajući cijeli prizor, kažemo, 'Pas misli da se

2 Moje me zabilješke upućuju na to da sam, prije nego što je ovaj esej napisan, održao ne više od deset predavanja, od Valdosta, Georgije do Aucklanda, s naslovom 'Why Animals can't Think'. Naslov je bio tendenciozan, budući da je ono što sam naglašavao (kao što naglašavam i ovdje) bilo to da samo stvorenja s mogućnosti govora mogu misliti. Međutim, došao sam do uvjerenja o tomu da samo muškarci i žene posjeduju mogućnost govora, ili bilo što drugo dovoljno slično jeziku što bi im dalo za pravo pripisati propozicionalne misli. Naprotiv, u odnosu na moralno pitanje, kako bismo trebali promatrati gluhonijema bića, ja ne vidim razloga biti manje srdačan prema onima koji ne posjeduju misli ili mogućnost govora, od onih koji ih posjeduju.

mačka uspela na hrast.³

(Malcolm pridodaje da možemo reći kako je pas lajao na pogrešno stablo). Malcolm tvrdi da bi pod takvim uvjetima netko tko pripisuje uvjerenje psu mogao – gotovo sigurno – biti u pravu; imao bi potrebne dokaze za opravdanje takva pripisivanja.

Dopustite mi iznijeti uvodni argument kojim nastojim Malcolmovu tvrdnju dovesti u pitanje. Jasno je kako dokaz koji potkrepljuje ‘uvjerenje’ psa ovisi o shvaćanju uvjerenja kao determinante radnje i emocionalne reakcije. Od nas se traži da na osnovi onoga što vidimo zaključimo da pas želi uhvatiti mačku, da zbog želje i uvjerenja trči u smjeru u kojem je mačka nestala i da lajući, kopajuć zemlju itd., izražava svoje razočaranje zbog nemogućnosti da slijedi mačku koja se uspela na stablo. Naravno, same pojedinosti ne trebaju biti točne. Argument je do sada očit: ako s pravom možemo izvesti zaključak o uvjerenjima, također s pravom možemo izvesti i zaključak o intencijama i željama (i možda i više od toga).

No što je s uvjerenjem psa o tomu da se mačka uspela na hrast? Hrast je, baš slučajno, najstarije stablo na vidiku. Misli li pas da se mačka uspela na najstarije stablo na vidiku? Ili da se mačka uspela na ono isto stablo na koje se uspela i posljednji put kad ju je pas proganjao? Teško je odgovoriti na postavljena pitanja. Ali onda se čini nemogućim uvidjeti razliku između potpuno različitih stvari za koje se može reći da pas u njih vjeruje.

Jedan od načina da upozorimo na to da pripisujemo propozicionalni stav jest taj da uvidimo da rečenice kojima nešto opisujemo od istinitih mogu postati neistinite ako bismo riječi koje označavaju predmet stava, neki referirajući izraz, zamijenili drugim izrazom koji upućuje na istu stvar. Uvjerenje da se mačka uspela na hrast nije identično uvjerenju da se mačka uspela na najstarije stablo na vidiku. Ako upotrijebimo riječi kao što su ‘vjerovati’, ‘misliti’ i ‘nastojati’, ne uzimajući u obzir karakteristiku semantičke neprozirnosti, postavlja se pitanje o tomu upotrebljavamo li te riječi kako bismo pripisali propozicionalne stavove, jer se odavno uočilo da semantička nerazjašnjenost razlikuje diskusiju o propozicionalnim stavovima od diskusija o drugim stvarima.

Prema Quineovoj se terminologiji može predložiti da je mjesto upotpunjeno izrazom ‘hrast’ u rečenici ‘Pas misli kako se mačka uspela na hrast’ semantički jasno. Pravi je način iznošenja uvjerenja psa (sugestija se nastavlja) sljedeći: ‘Pas misli, u odnosu na hrast, da se mačka uspela na njega’ ili ‘To je hrast na koji pas misli da se mačka uspela’. Ali takve konstrukcije, premda, onoga tko uvjerenje pripisuje,

3 Norman MALCOLM, „Thoughtless Brutes“, *Proceedings and Addresses of the American Philosophical Association* 46 (1973), 13.

mogu osloboditi potrebe za pružanjem opisa predmeta koji bi onaj tko vjeruje trebao prihvatiti, ipak impliciraju postojanje takva opisa; *de re* opis odabire predmet koji bi onaj tko vjeruje na neki način mogao opisati. U uvriježenom, premda idiomu koji navodi na pogrešne zaključke, pas mora vjerovati, pod opisom nekog stabla, da se mačka uspela na stablo. Ali koja će vrsta opisa pristajati psu? Primjerice, može li pas vjerovati u predmet kao što je stablo? To je nemoguće sve dok ne pretpostavimo da pas ima niz općih uvjerenja o stablima: uvjerenja o tomu da su stabla stvari koje rastu, da trebaju svjetlost i vodu, da imaju lišće ili iglice, da izgaraju. Ne postoji konačna lista stvari u koje netko s konceptom stabla mora vjerovati, ali bez niza općih uvjerenja ne postoji razlog zašto bismo identificirali neko uvjerenje kao uvjerenje o stablu, a osobito kao uvjerenje o hrastu. Slična se razmišljanja primjenjuju i u svezi s mišljenjem psa o mački.

Mi identificiramo misli, shvaćamo razlike među njima, opisujemo ih onakvima kakve jesu, samo ako se mogu smjestiti unutar guste mreže s njima povezanih uvjerenja. Ako stvarno možemo razumno pripisati pojedinačna uvjerenja psu, onda moramo biti u mogućnosti sebi predočiti kako utvrditi posjeduje li pas niz drugih uvjerenja nužnih za razumijevanje pojedinačnih. Čini mi se da bez obzira odakle započeli, vrlo brzo dospijevamo do uvjerenja o tomu da je gotovo nemoguće odrediti posjeduje li pas takva uvjerenja, i to uvjerenja bez kojih je naše pouzdano pojedinačno pripisivanje uvjerenja psu upitno.

Ne samo da svako pojedinačno uvjerenje zahtijeva mrežu daljnjih uvjerenja koja mu daju sadržaj i identitet, nego i svaki drugi propozicionalni stav, u svojoj pojedinačnosti, ovisi o sličnoj mreži uvjerenja. Kako bih vjerovao da se mačka uspela na hrast, moram imati brojna istinita uvjerenja o mačkama i stablima, toj mački i tom stablu, mjestu, izgledu i načinu života mačaka i stabala itd; ali isto vrijedi i u slučaju pitam li se je li se mačka uspela na hrast, strahujem li da se uspela, iskazujem li nadu u svezi s tim, želim li da to učini ili iskazujem li namjeru u svezi s tim da će to i učiniti. Zaista, uvjerenje, istinito uvjerenje – ima središnju ulogu među propozicionalnim stavovima. Stoga, dopustite mi o svim propozicionalnim stavovima govoriti kao o mislima.

Kako je već napomenuto, ne mora postojati konačna lista uvjerenja o kojoj bi svaka pojedinačna misao ovisila. No ipak, nužna je većina istinitih uvjerenja. Neka su potrebna uvjerenja opća, ali vjerojatno empirijska, kao što je uvjerenje o tomu da mačke mogu grepsti ili se uspinjati na stabla. Druga su pojedinačna, kao što je uvjerenje o tomu da je mačka koju smo prije trenutak vidjeli kako protrčava još uvijek u susjedstvu. Neka su logička. Misli, kao i propozicije, imaju logičke odnose. Sama se misao mijenja ako se njezin identitet odijeli od svojega

mjesta u logičkoj mreži drugih misli ili ako zamijeni svoje mjesto unutar mreže. Stoga, radikalna je inkohherencija uvjerenja nemoguća. Imati pojedinačni propozicionalni stav znači u velikoj mjeri imati ispravnu logiku, u smislu posjedovanja mreže uvjerenja koja su logički koherentna. To je jedan od razloga zbog kojih posjedovati propozicionalne stavove znači biti racionalno stvorenje. Isti se razlog može primijeniti i u slučaju intencionalnih radnji. Intencionalna je ona radnja koja se može objasniti u odnosu na uvjerenja i želje čiji propozicionalni sadržaji racionaliziraju tu radnju. Slično tomu i emocija zadovoljstva u svezi s nečijim prestankom pušenja mora biti racionalna emocija u svjetlu uvjerenja i vrijednosti koje netko posjeduje.

Nepotrebno je napominjati da ne treba opovrgavati postojanje iracionalnih uvjerenja, radnji i emocija. Radnja za koju pojedinac ima razloge da je obavi, može biti radnja za koju ima više razloga koji upućuju na to da je ne treba obaviti. Uvjerenje može biti razumno u svjetlu nekih, ali ne i u ukupnosti naših daljnjih uvjerenja itd. Razlog je tomu što mogućnost iracionalnosti ovisi o znatnom stupnju racionalnosti. Iracionalnost nije samo nedostatak razloga nego ozbiljna pogreška ili odstupanje od razloga.

Pretpostavljam da pod prikladnim uvjetima promatrač može reći koja uvjerenja, želje i intencije posjeduje činitelj. Zaista, pristao sam na takvu pretpostavku ustvrdivši da, ako stvorenje nema moć govora, ne postoji jasnoća u svezi s tim može li se intencionalnost održati u okvirima izraženih uvjerenja i drugih stavova. Slično se pitam mogu li, u nedostatku moći govora, postojati adekvatni temelji za pripisivanje općih uvjerenja potrebnih za razumijevanje mišljenja. Ne dokazujući pretpostavku o mogućnosti spoznaje sadržaja drugih umova, dopustite mi je odvojiti od drugih čvršćih pretpostavki. Tek tako ustvrditi kako promatrač, pod prikladnim uvjetima, može reći što netko drugi misli, ne znači prihvatiti verifikacionizam, čak ni u svezi s mislima. Ako pretpostavka zamjetljivosti ne implicira da je moguće eksplicitno iznijeti koji je dokaz nužan ili dostatan za određenje postojanja određene misli, onda je nemoguće na neki način mišljenje definicijski svesti na nešto drugo. Isto tako pretpostavka zamjetljivosti ne implicira kako je promatranje jedini način determinacije postojanja misli. Naprotiv, jasno je da ljudi bez promatranja ili dokaza obično znaju u što vjeruju, što žele ili što namjeravaju.

Pretpostavka se zamjetljivosti ne svodi ni na biheviorizam. Propozicionalne stavove može otkriti promatrač koji svjedoči ničem više do ponašanju, bez stavova koji se na bilo koji način mogu svesti na ponašanje. Ako imamo dovoljno informacija o trenutačnom i mogućem ponašanju, postoje dovoljne konceptualne veze između stavova i ponašanja koje će dopustiti ispravne zaključke u svezi sa stavovima.

Na osnovi onoga što je rečeno o ovisnosti uvjerenja o drugim uvjerenjima, i o ovisnosti drugih propozicionalnih stavova o uvjerenjima, jasno je kako se mora uočiti veoma kompleksna struktura ponašanja kako bi se opravdalo pripisivanje pojedinačne misli. Točnije, moraju postojati dobri razlozi za vjerovanje u postojanje tako kompleksne strukture ponašanja. Zaista, bez tako kompleksne strukture ponašanja nema ni misli.

Mislim da takva struktura postoji jedino ako činitelj posjeduje moć govora. Ako je to točno, onda je Malcolm mogao s pravom pripisati uvjerenje svome psu, ali jedino ako je, na osnovi čvrstih dokaza, vjerovao da njegov pas posjeduje sposobnost artikulirane komunikacije.

Gledište prema kojemu misao – uvjerenje, želja, intencija i slično – zahtijeva moć govora jeste kontroverzno, ali zasigurno nije i novo. Tezu koju nastojim zastupati treba odvojiti od različitih s njom povezanih teza. Primjerice, ne vjerujem kako se mišljenje može svesti na lingvističku aktivnost. Ne čini mi se prihvatljivom ideja da se misli nomološki mogu identificirati ili povezati s fenomenima karakteriziranim fizikalnim ili neurološkim pojmovima. Također ne vidim razloge za tvrdnju o tomu da ne možemo iskazati ono što ne možemo misliti. Stoga, moja teza nije u tome da postojanje svake misli ovisi o postojanju rečenice koja tu misao iskazuje. Zapravo, moja je teza da stvorenje bez sposobnosti govora ne može misliti. Da bi bilo misleće, racionalno stvorenje, ono mora moći iskazati misli, i iznad svega, moći interpretirati govor i misli drugih.

Kako sam već napomenuo, takva se teza često zastupala; ali na kojim pretpostavkama? Pretpostavi li se učestalost zastupanja takve teze, od racionalista do američkih pragmatista, pa čak i među suvremenim analitičkim filozofima, nedostaje argumentacija. Do sada sam upozorio na dvojbenu primjenjivost testa intenzionalnosti kad su u pitanju nijeme životinje, i potrebe, u slučaju postojanja misli, za obilnom dopunom općih (i istinitih) uvjerenja. Ova razmišljanja ciljaju na moć govora, ali se ne svode na demonstraciju toga da je ona nužna za mišljenje. Naprotiv, ova razmišljanja upućuju na nemogućnost mišljenja bez nje.

Opširno zapažanje koje smo uspjeli objasniti, a ponekad i predvidjeti u ponašanju nejezičnih životinja, pripisujući im uvjerenja, i želje, i intencije, ne ide u prilog govoru o ovisnosti mišljenja o jeziku. Takva je metoda primjenjiva na pse i žabe onoliko koliko i na ljude. I, može se nadodati, ne postoji opći i praktični alternativni okvir za objašnjenje životinjskog ponašanja. Ne svode li se te činjenice na *opravdanje* primjene metode?⁴

4 Stav je iznio Jonathan BENNETT, *Linguistic Behavior*, Cambridge, Cambridge University Press, 1976.

Nedvojbeno je da je tako. No i dalje je jasno kako bi bilo pogrešno zaključiti da nijeme životinje (= životinje koje nemaju mogućnost interpretacije ili sudjelovanja u aktivnosti verbalne komunikacije) posjeduju propozicionalne stavove. Da bismo to i uvidjeli, potrebno je samo razmisliti o tomu kako netko jednostavno nema bolji ili drukčiji način objašnjenja kretnji rakete koja prati toplotni trag, osim da pretpostavi kako raketa želi uništiti avion i kako vjeruje da to može učiniti krećući se na već započet način. Taj neupućeni promatrač s pravom može raketi pripisati želje i uvjerenja, ali bio bi u krivu. Primjerice, ja sam bolje upućen, ne zato što znam kako je raketa osmišljena, nego zato što znam da se kreće takvom putanjom jer su je osmislili i izradili ljudi koji su imali takve želje i uvjerenja koja je moj neupućeni prijatelj pridao raketi. Moje je objašnjenje, iako još teleološko i ovisno o postojanju propozicionalnih stavova, bolje zato što se njim raketi ne pripisuje mogućnost bogatog izbora ponašanja koje misleće stvorenje mora imati.

Slučaj se nejezičnih stvorenja razlikuje od slučaja rakete po dvije osnove: mnoge su životinje, u pogledu ponašanja, mnogo sličnije ljudima nego rakete; i mi često nemamo boljeg načina objašnjenja njihovog ponašanja osim uporabe propozicionalnih stavova. Stoga, ono što trebamo za objašnjenje jest karakterizacija toga što jezik osigurava, a što je nužno za mišljenje. Kad bi postojao takav nužan uvjet, mogli bismo nastaviti s objašnjenjem ponašanja nejezičnih stvorenja pripisujući im propozicionalne stavove, a istovremeno uočavajući kako takva stvorenja zapravo nemaju propozicionalne stavove. Bit ćemo primorani priznati da pridajemo strukturu objašnjenja koja je daleko čvršća od strukture koju opaženo ponašanje zahtijeva i za koju opaženo ponašanje nije toliko očito da bi je objasnilo.

U ostatku eseja navodim uvjet za mišljenje, a za koji vjerujem da ga jedino verbalna komunikacija može osigurati, te slijedom iznosim razmišljanja koja idu u prilog mojemu gledištu. Iako razmišljanja prikazujem kao argument, bit će jasno da se na više mjesta moje mišljenje može dovesti u pitanje.

'Argument' se sastoji od dva koraka. Mislim kako sam pokazao da je sve ono što propozicionalni stavovi zahtijevaju pozadina uvjerenja, stoga ću se usredotočiti na uvjete za uvjerenje. Bez uvjerenja ne postoje drugi propozicionalni stavovi, te stoga ni već karakterizirana racionalnost.

Kao prvo, tvrdim kako je za posjedovanje uvjerenja nužno imati koncept uvjerenja.

Kao drugo, tvrdim kako moramo posjedovati moć govora da bismo imali koncept uvjerenja.

Norman Malcolm, u već spomenutom članku, uvodi razliku slič-

nu onoj koju ja želim uvesti između posjedovanja uvjerenja i posjedovanja koncepta uvjerenja, ali njegova se terminologija razlikuje od moje. Ja upotrebljavam riječ 'misao' kako bih obuhvatio sve propozicionalne stavove. Međutim, Malcolm ograničuje primjenu riječi 'misao' na višu razinu mišljenja. Prema njegovu gledištu, pas može vjerovati kako se mačka uspela na hrast, ali ne može imati misao o tomu da se mačka uspela na hrast. Malcolm smatra, kako se u potonjem, ali ne i u prvom slučaju, zahtijeva moć govora. Malcolm uvodi razliku govoreći da stvorenje samo misli (vjeruje) da *p* ukoliko je svjesno da *p*, ali ima misao da *p* ukoliko je svjesno da je svjesno da *p*. To slično razlici koju imam na umu između vjerovanja da *p* i vjerovanja da netko vjeruje da *p*. U drugom je slučaju riječ o uvjerenju, te se stoga zahtijeva koncept uvjerenja. Ugrubo usporedimo: Malcolm smatra da jezik uvodi razliku između stvorenja koja samo misle i stvorenja koja imaju koncept misli; ja smatram kako je za mogućnost mišljenja nužan koncept misli, te je stoga moć govora potrebna u oba slučaja.

Donald Weiss se upušta u raspravu s Malcolmom: Weiss misli da su moguća razumna pripisivanja mišljenja stvorenjima koja ne posjeduju moć govora.⁵ Budući da mislim da bi Weissov primjer mogao imati utjecaja na druge, dopustite mi Weissa parafrazirati, a onda malo potanje citirati. Evo priče. Arthur nije pas, nego, recimo, superpas s drugog planeta. Arthur na Zemlju dolazi sam i tu se nastanjuje. Nema odnos s drugim stvorenjima ili ne poznaje druga stvorenja – on promatra kroz jednostrana ogledala. Arthur ne posjeduje sposobnost govora. Prema Weissu, ako bismo svjedočili sljedećem prizoru, uvjerali bismo se da Arthur ima reflektivnu inteligenciju:

Jednog dana Arthur slučajno otkriva sjajni metal, stavlja ga u vatru te ga pokušava iskovati - ali otkriva da užareni metal po svemu sudeći nije savitljiviji od hladnog metala. Pokušava ponovno sporije i metodičnije – no ponovno dolazi do istog rezultata. Pravilnost u koju je Arthur vjerovao – šapućemo – nije u potpunosti univerzalna. Arthur je otkrio slučaj na koji se ne primjenjuje opće pravilo.

Arthur nastavlja uznemireno hodati oko svog životnog prostora. Naglo sjeda; a zatim isto tako naglo ustaje; hoda gore-dolje. Još jednom sjeda, no ovaj put ostaje u sjedećem položaju. Ostaje u istom položaju petnaest minuta; gleda ravno ispred sebe. Zatim iznenadno poskoči i odmah nastavlja gomilati znatnu količinu drva u vatru ... a onda baca svoj novootkriveni metal u vatru, te ga poslije određenog vremena izvlači. Ponovno ga pokušava iskovati – ali ovaj put uspijeva. Očito zadovoljan ... bez žurbe nastavlja spravljati jelo.⁶

5 Donald WEISS, „Professor Malcolm on Animal Intelligence“, *Philosophical Review* 84 (1975.), 88-95.

6 WEISS, „Professor Malcolm on Animal Intelligence“, 91-92.

Weiss iznosi kako sada imamo čvrste dokaze o tome da je Arthur razmišljao o svojim vlastitim uvjerenjima; Weiss je osobito zadivljen činjenicom da Arthur u reakciji na svoje stanje zbuđenosti sjeda širom otvorenih očiju i posve miran, a potom doista poskakuje kako bi poduzeo radnje koje vode rješenju njegova problema.⁷

Zanemarit ću izbor riječi koji Weiss koristi da bi opisao Arthurove kretnje, kojim se počinja *petitio principii*, jer mislim kako je Weiss dao ispravnu pretpostavku: nužno je da smo u mogućnosti opisati Arthura kao nekoga tko je iznenađen. Mislim da je jasno da bi iznenađeni Arthur imao refleksivne misli, i naravno, uvjerenja.

To ne znači tvrditi kako su sva mišljenja samosvjesna, ili da kadgod mislimo da *p* moramo biti svjesni da *p*, ili vjerovati kako vjerujemo da *p*, ili misliti kako mislimo da *p*. Zapravo, tvrdim sljedeće: da bismo uopće posjedovali bilo koji propozicionalni stav, nužno je posjedovati koncept uvjerenja, imati uvjerenje o nekim uvjerenjima. Ali što je potrebno za posjedovanje koncepta uvjerenja? Ovdje se za pomoć utječem fenomenu iznenađenja budući da mislim da iznenađenje zahtijeva koncept uvjerenja.

Zamislimo kako vjerujem da je novčić u mojemu džepu. Ispraznim džep i ne nalazim novčić. Iznenađen sam. Sasvim je jasno kako se ne bih mogao iznenaditi (premda bih se mogao zaprepastiti) da ponajprije nisam imao uvjerenja. I možda je podjednako jasno da posjedovanje uvjerenja, barem uvjerenja koja sam uzeo u svojem primjeru, za nužnu posljedicu ima mogućnost iznenađenja. Kad bih vjerovao da je novčić u mojem džepu, moglo bi se dogoditi nešto što bi me navelo na promjenu uvjerenja. No, iznenađenje uključuje i naredni korak. Nije dovoljno prvo vjerovati kako je novčić u mojem džepu, a onda se razuvjeriti nakon pražnjenja džepa. Iznenađenje od mene zahtijeva svijest o razlici između onoga što sam vjerovao i onoga u što počinjem vjerovati. Međutim, takva je svijest uvjerenje o uvjerenju; ako sam iznenađen, onda među drugim stvarima, počinjem vjerovati kako je moje prvotno uvjerenje bilo pogrešno. Ne moram ustrajavati u tomu kako svaki slučaj iznenađenja zahtijeva vjerovanje u to da je prethodno uvjerenje bilo pogrešno (iako sam sklon takvu mišljenju). Ono što želim ustvrditi, jest da ne možemo imati opću mrežu uvjerenja nužnih za posjedovanje bilo kojeg uvjerenja uopće, bez izloženosti iznenađenju koje zahtijeva vjerovanje u ispravnost naših vlastitih uvjerenja. Iznenađenje je o nekim stvarima općenito nužan i dovoljan uvjet mišljenja. Ovim zaključujem prvi dio svojega 'argumenta'.

Veći je dio argumenta o konceptu uvjerenja u tome da je riječ o konceptu stanja organizma koji može biti istinit ili neistinit, ispravan ili neispravan. Stoga, posjedovati koncept uvjerenja znači posjedovati

7 WEISS, „Professor Malcolm on Animal Intelligence“, 91-92.

koncept objektivne istine. Ako vjerujem da je novčić u mojemu džepu, o tomu mogu biti u pravu ili u krivu; u pravu sam samo ako je novčić u mojemu džepu. Iznenadim li se ako ne nađem novčić u svojem džepu, zaključujem kako moje prethodno uvjerenje nije korespondiralo stanju mojih financija. Imam predodžbu objektivne stvarnosti koja je neovisna o mojemu uvjerenju.

Biće može biti u interakciji sa svijetom na kompleksne načine, a da ne razmišlja o bilo kojoj propoziciji. Moglo bi razlikovati boje, okuse, zvukove i oblike. Moglo bi učiti, što znači promijeniti svoje ponašanje, tako da održi svoj život ili uveća unos hrane. Moglo bi 'generalizirati', u smislu reagiranja na nove podražaje na način na koji je reagiralo na prethodne podražaje. No ništa od toga, bez obzira koliko uspješno prema mojim standardima, ne pokazuje da stvorenje poznaje razliku između onoga što vjeruje i onoga što je slučaj, a što se zahtijeva u slučaju uvjerenja.

Što je to što *bi moglo* pružiti uvid u te razlike? Zasigurno je dovoljna jezična komunikacija. Kako bih razumio govor druge osobe, moram misliti o istim stvarima o kojima i ona misli, moram živjeti u istom svijetu. Ne moram se s njom slagati u pogledu svih stvari, ali da bi se pojavila mogućnost neslaganja, mi moramo razmišljati o istim propozicijama, o istoj tematici i istom konceptu istine. Komunikacija ovisi o svakom govorniku koji posjeduje, i ispravno misli kako je to slučaj i s drugima, koncept o istom svijetu, intersubjektivnom svijetu. Ali koncept intersubjektivnog svijeta je koncept objektivnog svijeta, svijeta o kojem svaki govornik može imati uvjerenja.

Stoga, predlažem kako je koncept intersubjektivne istine dovoljan kao osnova za uvjerenje i stoga za mišljenje općenito. I možda je dostatno uvjerljivo da posjedovanje koncepta intersubjektivne istine ovisi o komunikaciji u punom jezičnom smislu. Međutim, kako bih završio 'argument', trebam pokazati kako je *jedini* način dospijeća do posjedovanja razlike između vjerovanja i istine posjedovanje koncepta intersubjektivne istine. Priznajem da ne znam kako to pokazati. Ali nemam ni predodžbu o tomu na koji bi se drugi način mogao spoznati koncept objektivne istine. Umjesto argumenta, kao prvi korak, iznosim sljedeću analogiju.

Kad bih bio pričvrćen za zemlju, ne bih imao načina odrediti udaljenost između sebe i brojnih predmeta. Znao bih samo da postoji crta koja se proteže od njih k meni. Mogao bih biti u uspješnoj interakciji s predmetima, ali ne bih mogao činjenično odgovoriti gdje su predmeti. Budući da nisam pričvršćen za zemlju, slobodan sam triangulirati. Naš je smisao objektivnosti posljedica druge vrste triangulacije, triangulacije koja zahtijeva dva stvorenja. Svako je od stvorenja u interakciji s predmetom, ali ono što svakom stvorenju pruža koncept

objektivnosti stvari, jest bazična crta trokuta, formirana među stvarima pomoću mogućnosti govora. Činjenica da dijele samo koncept istine čini smislenom tvrdnju o tomu da posjeduju uvjerenja, da su u mogućnosti predmetima pridati mjesto u javnom svijetu.

Zaključak je ovih razmišljanja to da je racionalnost društvena značajka. Posjeduju je samo govornici.

Prijevod: Igor Žontar